

Oponentský posudek na diplomovou práci

Bc. Andrea Bartošová: Česká Wikipedie jako překladatelský projekt

Diplomová práce Andrey Bartošové má povahu teoreticko-empirické studie, jejímž cílem je zkoumat překladatelské prostředí české verze portálu Wikipedie. Pro účely bližšího porozumění tomuto prostředí, jeho aktérům a pravidlům v něm platným, jakož i kvalitě přeložených textů si autorka zvolila několik tradičních konceptů ze sociologie a translologie: Bourdieho teorii sociálního pole, kapitálu a habitu, principy Lefeverovy manipulační školy a model translologické analýzy K. Reissové, jež přehledně syntetizuje postupně v kap. 4, 5 a 6 teoretické části. Výtečná je kap. 8, která zde posuzovaný diplomový úkol začleňuje do kontextu tuzemského i zahraničního výzkumu velkých překladových projektů i fenoménu fanouškovského překladu.

Kap. 7 představuje (podotýkám, že velmi zdařilým způsobem) stěžejní výzkumnou metodu, nestandardizovaný rozhovor, jemuž byla autorka nucena dát přednost před dotazníkovým šetřením, a to z důvodu obecně malé ochoty wikipedistů vystupovat z anonymity. Potvrdila tak *kvalitativní* povahu svého výzkumu, naznačenou předtím již záměrem provádět kvalitativní rozbor omezeného vzorku překladů pomocí Reissové modelu. Tím se dostávám k zásadnímu problému zde posuzovaného diplomového úkolu – v kap. 9 teoretické části autorka stanovuje hypotézy. Ty však, jak známo, řídí výzkum *kvantitativní*. Správnější by tedy bylo formulovat spíše výzkumné otázky a ty během sběru a analýzy dat modifikovat či doplňovat, a původní domněnky a předpoklady přezkoumávat.

V souvislosti s „hypotézami“, jak je autorka formuluje na s. 39, musím upozornit na další pojmové či formulační nedotaženosti. Autorka píše, že hodlá přezkoumávat „tvrzení, že většinovými překladateli Wikipedie nejsou profesionálové, ale především amatérští nadšenci“. Kdo je autorem tohoto tvrzení? Sama autorka již v posledním odstavci na s. 14 konstatuje, že „mezi překladateli se tak nevyskytují pouze vystudovaní profesionálové, ale především amatérští nadšenci“. Pokud se v úvodu práce konstatuje fakt, není přece potřeba jej dále ověřovat. Pokud jde pouze o autorčin předpoklad na základě solidní znalosti kontextu, pak bych jej jako takový deklaroval a přezkoumával. S ohledem na omezenost vzorku bych však neočekával, že budu schopen usuzovat, kdo jsou „většinou překladatelé Wikipedie“. Tedy opět pozor na soulad mezi cíli výzkumu, zvolenou metodou a očekávatelnými výsledky.

Metodologickou nedůslednost spatřuji i tehdy, když spolu s vyšším zastoupením amatérských překladatelů autorka zcela automaticky očekává v analyzovaných překladech vyšší míru interference. Jakkoli lze na základě obecné zkušenosti autorčin předpoklad přijmout, solidnost výzkumu by jistě zvýšil odkaz na příslušnou literaturu, popřípadě upřesnění, proč lze očekávat právě vyšší míru interference, tedy defekty stylizačního rázu, a nikoli nedostatky na jiných rovinách hodnocení kvality překladu, tj. např. významové nepřesnosti či neúplnosti anebo chyby gramatické. Také u poslední „hypotézy“ (u překladatelů Wikipedie lze předpokládat zvýšenou míru užívání strojových překladačů, případně nástrojů CAT) postrádám oporu v podobě objektivních závěrů předchozích výzkumů či teorií.

Empirická část práce představuje autorčina zjištění o fungování překladatelského prostředí Wikipedie. Jeho aktéři jsou výstižně charakterizováni prostřednictvím zmíněných Bourdieho pojmů, které se po mém soudu diplomantce osvědčily.

Solidní je rovněž translátologická analýza, byť místy výklad tíhne k formalistnosti, což je dáno snahou poctivě naplnit všechny kategorie modelu K. Reissové. Vágní konstatování „německý originál byl vytvořen německým mluvčím na území některé z německy mluvících zemí“ nejspíše platí pro většinu zkoumaných originálů, avšak geneze textu o židovském hřbitově v Lipníku nad Bečvou mohla být složitější a stála by alespoň za pokus o reflexi.

Rozhovory přinesly celou řadu zajímavých poznatků o specifikách překladatelů a překládání wikipedických hesel. Za nejpřínosnější z hlediska poznání praxe považuji pasáže přibližující motivaci překladatelů k samotnému překládání (s. 91-92), jejich názory na prestiž překládání právě těchto textů (s. 94) a na užitečnost překladatelské průpravy (s. 95) i drobný vhled do procesu překladu, konkrétně výběr textů k překladu (s. 97) a řešení problémů (s. 98). V souvislosti s posledním bodem by byla vhodnější diferencovanější typologie jak při formulování dotazu v rozhovoru, tak při následném třídění odpovědí (srov. překladatelské problémy povahy objektivní, respektive intersubjektivní a naproti tomu subjektivní obtíže, viz klíčová práce Ch. Nordové v anglickém vydání z r. 2005). Na dotaz „S jakými překladatelskými problémy se setkáváte?“ totiž respondenti zhusta hovořili o tom, co bychom nazvali spíše subjektivními obtížemi (nepochopení předlohy vinou nedostatečné kompetence ve výchozím jazyce, nedostatek času), z problémů v pravém slova smyslu je zmiňována jen terminologie a ovšem nekvalitní výstupy strojového překladu.

Za velký klad práce považuji skutečnost, že autorka na řadě míst dílčí zjištění vztahuje jednak mezi sebou (mj. s. 82, kde rozbořením zjištěné adice dává do kontextu s odpověďmi respondentů), jednak ke zjištěním předchozích studií (mj. s. 108). V závěru práce pak předestírá několik směrů, kterými by se mohl ubírat další výzkum (mj. překladač Content Translation). K návrhu blíže zkoumat kvalitu překladu se připojuji a dodávám, že sledování interferencí na (nejen) syntaktické úrovni by v budoucnu mohlo být zajímavé i s využitím jiných pracovních jazyků.

Nezodpovězena z mého pohledu otázka nutnosti „nadprůměrné znalosti dvou jazyků, které si WikiProjekt Překlad klade jako jednu z podmínek překladu na Wikipedii“ (s. 45). Nabízí se otázka, jakým způsobem potenciální překladatelé požadovanou kompetenci dokladují. To se mimochodem opět dotýká i metodologie zde posuzovaného výzkumu: na s. 58 diplomantka píše, že u respondenta č. 1 „vzhledem k množství překladů a jazykovým kompetencím“ předpokládá vysokou kvalitu překladů. Jakým způsobem respondent jazykové kompetence badatelce doložil? Chtěl bych diplomantku požádat, aby se při obhajobě k tomuto problému stručně vyjádřila.

K teoretickému/pojmovému rámci posuzovaného diplomového projektu mám ještě jednu připomínku. Při čtení empirické části práce jsem se několikrát neubráníl dojmu, že zde představovaná zjištění jsou mimo jiné i důkazem o existenci norem. Vždyť normy neodmyslitelně patří k fungování jakéhokoli sociálního útvaru, a tudíž i Wikipedie jako (nejen) překladatelské komunity. A nejde zdaleka jen o více či méně očekávatelné regulativy ve formě pravidel a omezení, doporučení a rad týkajících se povýtce praktických aspektů, jako jsou pravopis,

typografie, transkripce, skloňování či přechylování cizích jmen, jež by nejspíše spadaly pod Touryho pracovní normy textově jazykové povahy. Mnohem zajímavější je zjištění, že výběr textů k překladu se řídí encyklopedickou významností tématu (Touryho předběžné normy?), že doslovný překlad není vždy optimální a je možné a mnohdy dokonce žádoucí překládat volně (Touryho vstupní norma?) a že je běžnou praxí, že se text nepřekládá ve své úplnosti, nýbrž se vyberou pouze části relevantní pro cílového čtenáře (pracovní normy matriční?).

V textu jsou normy zmíněny toliko třikrát, z toho dvakrát při odkazování na DP Zbořilové a Švelcha a jednou tehdy, když se píše o možnosti wikipedické texty „přizpůsobovat dobovým normám“ (s. 109), aniž by autorka myšlenku jakkoli rozvedla. O to více zarážející je fakt, že „normy překladu“ najdeme mezi klíčovými slovy posuzované diplomové práce. Jako by diplomantka původně zamýšlela s tímto pojmem systematicky pracovat, ale záměr si v průběhu psaní práce rozmyslela. I zde bych diplomantku poprosil, aby se k problému stručně vyjádřila.

Následuje několik poznámek k formální stránce práce. Práce je přehledně členěná, což se týká samotného textu i příloh. Výhrady mám k číslování kapitol, kdy teoretická část má 9 kapitol, empirická sedm, opět začínajících od čísla 1. Většina kapitol tedy existuje „dvojmo“, což může ztěžovat orientaci čtenáře při listování prací. Prospěšné je určitě průběžné shrnování myšlenek na konci každé kapitoly, byť u velmi krátkých kapitol může tento postup působit poněkud samoučelně – viz mj. kap. 9 teoretické části v délce pouhé jedné strany, kdy celá jedna třetina strany představuje shrnutí předchozích dvou třetin strany (s. 39), podobně kap. 4 empirické části (s. 84) Každopádně by čtenářskou přívětivost textu zvýšila explicitnější signalizace shrnutí, např. nenápadným „tedy“, jak to autorka činí na s. 15 a 27.

Citační norma je dodržena, pěkně zpracovaná je i tabulka se zestručněnou verzí odpovědí respondentů na s. 86-90. Formální úroveň práce ovšem devaluje zvýšené množství překlepů a především jednoho druhu interpunkční chyby, který se vyskytuje téměř na každé druhé stránce a místy snižuje čtenářský komfort – mám na mysli chybějící čárku ukončující vloženou větu vztaznou (např. ... *prací, která bude v souvislosti s fanstlation zmíněna je článek...* na s. 38).

Závěr: Diplomová práce Andrey Bartošové představuje vítanou sondu do pestrého, dynamického, a tudíž badatelsky nadmíru zajímavého překladatelského prostředí české Wikipedie. Je velmi poctivě napsaná, nicméně nedostatky ve zvoleném teoretickém rámci, určitá metodologická nedůslednost i ryze formální chyby její celkovou úroveň poněkud snižují.

Z výše uvedených důvodů **diplomovou práci Bc. Andrey Bartošové doporučuji k obhajobě** a navrhuji hodnocení „**velmi dobře**“. O definitivní klasifikaci rozhodne vlastní průběh obhajoby.

V Praze dne 12. června 2023

PhDr. David Mraček, Ph.D.

oponent